

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Türkische Texte mit französischer Übersetzung - Cod. St. Märgen 1

[Straßburg?], [um 1720]

Caput secundum

[urn:nbn:de:bsz:31-161021](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-161021)

tem, ipsemet dixi. Æquivaletque sæpe Relativo latino *sui, sibi, se*, ut با خود *bā chod*, secum, خود را *chodrā*, sibi, *se*. Sic سوی خویش *sūi chýs*, versùs *se*, خوشتر آراستن *chýs-tenrā āvrāsten*, semetipsum ornare, comere.

Demonstrativum propinqui est این *in*, hic, این *ez in*, & usit. این *ez in*, & این *ez in*, hujus, ex hoc, اینرا *inrā*, & این *be in*, vel usit. این *bed in*, huic, ad hunc, اینرا *inrā*, hunc. Pl. اینان *inān*, vel اینها *inhā*, hi, hæ, hæc, اینها *ez inhā*, horum, ab his, اینانرا *inānrā*, his & hos. In aliquibus pro این *in* ponitur *im*, & cum nomine suo tunc coalescit, ut امروز *imrūz*, pro اینروز *inrūz*, hodie. Sic امشب *imšeb*, hęc nocte, امسال *im-sāl*, hoc anno, امسال *imbāl*, hoc statu, jam.

Demonstrativum remoti est آن *ān*, ille, آن *ez ān*, illius, ab illo, آنرا *ānrā*, & آنرا *bedān*, illi, ad illum, آنرا *ānrā*, illum. Pl. آنان *ānān*, vel آنها *ānhā*, illi, &c.

Affixa etiam apud Persas inveniuntur, & primæ quidem personæ *em*, secundæ *et*, tertiæ *es*, sed ea rariùs pro casu verbi, sed plerumque pro possessivis, de quibus infra. Dicit tamen *Haf.* کرت پیرمغان کوید *geret piri mughān gūjed*. Si tibi Prælati dicat.

CAPUT SECUNDUM

De Pronominibus relativis.

DE Relativis personæ dictum est in præcedenti capite, ubi, *pec.* affixa, verè referunt personas antè nominatas.

Relativum *qui, quæ, quod* redditur quidem Turcicè per *ki*, vel rariùs per *kim* seu *kim*, sed cum sit indeclinabile, suppletur casus ejus per pronomen flexile relativum personæ اول *ol* seu او, planè ut Poloni faciunt cum suo vulgari *co*/ cui ad diversificandos casus addunt pronomen ejusmodi, ut pro Genit. dicunt *co iego* / ut Turcæ انك *ak ki anün*, cujus *e. g.* دوستداری دوستداری اول اگا که انك *ol agha ki anün-karindāsi dostündür*, ille Dominus, cujus frater amicus tuus est; sic etiam vulgus Polonorum dicit *Ow Pan co Brat iego twoim przyiacielem iest* / pro *Pan ktorego Brat twoim iest przyiacielem*. Sic ergo consequenter انك که اني *ak ki an-a*, cui, اني *ki ani*, quem, انك که اندن *ak ki andan*, à quo, sic in Plurali انلرک که انلارین *ak ki anlari-n*, quorum, انلره که انلاری *ak ki anlara*, quibus, انلرک که انلاری *ak ki anlari*, quos, انلردن که انلاردان *ak ki anlardan*, à quibus. Ubi nota relativum hoc *ak ki*, etiam quando significat *quod* vel *ut*, legi semper debere immediate & indissolubiter cum præcedenti verbo vel nomine, cui postponitur, immò cum eo sæpe coalescere, secus ac apud nos, qui ante relativum comma solemus adscribere.

Sciendum autem est hoc relativum *ak ki* sic ut modo declinatum rariùs venire in usum, apud eloquentes Turcas, sed meliùs reddi posse per participium verbi, *e. g.* potest quidem dici *بودر که کلدی bu dür ki geldy* hic est qui venit, sed longè meliùs dices *کلن بودر gelen bu dur*, *g.* hic est veniens, seu qui venit; sic in superiore exemplo, poterat meliùs dici *اگان اولا که دوستداری دوستداری اولان اگا که انك که اني دوستداری اول حریدر که اني دون اوردن ol berif dür ki ani dün urdüm*, ille homo est, quem heri percussi, dic potius *دون اوردنم حریف اولدر dün urdugum berif oldur*. Quod fusiùs explicabitur in verbo.

Sciendum quoque hoc idem *ak ki* affigi interdum nominibus etiam particulâ aliquâ postpositivâ affectis ad significandam relationem, sed in eo casu plerumque scribitur cum *ki* vel *gi*, aut etiam *ghy*, & subintelligitur verbum substantivum, valetque *qui, quæ, quod est*, ut *کلدی که انك که اني کلدی elümdeki kylyg*, framea, quæ est in manu mea, sic *اوستمدکی اوستمدکی اوستمدکی üstümdeki eswāb*, vestes quæ supra me sunt, seu quibus induor, *لی اوستمدکی اوستمدکی یوقردنغی iokardaghy*, qui, quæ, quod superius est, *quello, che stà di sopra*, sic *بنمکه benümki*, qui meus est, *il mio*, &c.

Interrogativum personale *kim* *kim*, quis? est regulariter declinabile & admittit affixa possessiva, ut *کیمکه دیو kimün-dür bü?* cujus est hoc? *کیمه ویرسن kime wirsen?* cui dabis? *کیم وار kimüm war*, quis mihi adest, seu quem habeo? sed in libris aliquando adhibetur pro *ak ki*, qui & quod, vel *ut*. Potest etiam enuntiativè & conditionaliter usurpari, uti & sequentia interrogativa.

Interro.

Interrogativum rei *ne*, quid, pariter declinatur, *nenün*, cuius, *neje*, cui, *ne*, quid, *nedn*, a quo, & Pl. *neler*, quæ, &c. In scribendo tamen sæpe absorbetur illud finale *a he*, ut *nenün*, *neje*, *nedn*, *neler*, tu autem ea integrè scribas. Admittit autem affixa possessiva, unde dicitur *ne wâr*? quid est? Gall. qu'y a-il, ou qu'est-ce qu'il y a? *ne söjlerfin*, quid loqueris, dicis? *nenün-gibi*, cuius instar, seu cuiusmodi? *neje geldün*, ad quid venisti? *nedn korkarsyn*, a quo tibi metuis, seu quid times? *neler gecty*, quænam præteriere? & cum affixis *nem war*, quid mihi est, quid habeo? *nen-alundy*, quid tuum seu ex tuis rebus ablatum est? *nesi war*, quid habet? aut in Pl. *neleri war*, quid habent? *nelerini gördün*, quænam illorum vidisti? *hoc est*, ex eorum rebus? *nen-üz zâ-jy-ol-dy*. Quid vestrum amissum est? *nen-den gectün*, quo te ultro ipoliâsti, quid reliquisti? &c. Præpositum tamen substantivo fit quodammodo Adjectivum & significat *qualis* respondetque Germanico *was für* / & Polonico *co zá* / e. g. *ne adem dür*, qualis est homo, quid hominis est? *Was für ein Mensch ist er?* *Co zá człó-wiek / co zácz?* Pro quo dicunt etiam *ne asyl*, & vulgò dempto finali *o* *näsyf*, q. cuius originis, statûs? &c. qualis? sic *ne sekil*, q. cuius formæ aut figuræ, qualis? *ne gins*, cuius generis, qualis? *ne türlü*, ne künde, *ne güne*, ne maküle, *Idem*, qualis? *Quale, di che sorte, di che maniera, &c.* Dicunt præterea pari ferè ratione, *nekader*, ne miktâr, *ne den-lü*, quantum, & quot? *quasi* quæ quantitas? ut *nekadar akcian-war dür*, quantum pecuniæ habes? *ne miktâr adem dür?* quot sunt homines? *Porrò ne*, præpositum adjectivis infert significationem nostri *quàm*, ut *ne güzel*, quàm pulcher, & quàm pulchrè, & in responsione valde bene, egregiè sanè.

Interrogativum *canhy*, qui? *Welcher?* ut est Adjectivum, indeclinabiliter præponitur Substantivo, ut *canhy kitab*? quinam liber? *Welches Buch?* *canhy kitabten aldün*, ex quo libro accepisti? *Auß welchem Buch hastu es genommen?* Relativè autem positum absolute, sive in interrogatione, sive extra, assumit affixa, ut *canhyfi*, uter, vel qualis, quinam eorum? Sic *canhy müz*, quinam nostrum? *Welcher von uns?* *canhy-üz*, quinam vestrum, aut inter vos, ex vobis? *canhyleri*, *canhyfi*: quinam ex iis? *Il quale di loro*: Lequel d'entre eux? Hinc dicitur *dujulür canhyfi oldughy*, percipietur, rescietur, quinam illorum sit vel fuerit.

Pro latino *cujas*? dicitur *canhy wiläjetlü*, vel *canhy diärlü*, *ne wiläjetlü*, *ne jerlü*, vulgò *nerelü*, *cujas* est? ex qua regione, &c. Latinum autem *quotus quisque* substantivè positum reddunt per *canhy biri* declinabile ut Possessivum tertiæ personæ; si adjectivè ponatur, per *canhy bir*, indeclinabile ut Adjectivum.

Latina *aliquis, quidam* substantivè posita, sunt Turcis *bir kimesne*, *bir kime*, & sine *bir*, *kimesne*, *kime*, *aliquis*; vel assumpto Substantivo declinativo *bir adem*, quidam homo, *bir kes*, vel *bir kisi*, quædam persona, *de hominibus*, *bir* enim significat *unus*, & *quidam, aliquis*; unde de pecoribus etiam dicunt *bir rees*, q. unum caput, ein Stück / De rebus autem dicitur absolute *bir nesne*, aliquid, quidpiam, vel *bir seş*, res quæpiam; adjectivè per Substantivum pariter declinativum id reddunt, ut *bir päre*, *bir kyt-ê*, *bir dâne*, *bir kabza*, q. unum frustum, granum, manubrium, &c. pro *unus, a, um, certus, a, um, quidam, quædam, quoddam, aliquid, aliqua, aliquod, Germ. Ein Stück.* Sic *bir kyt-ê*, vel *bir päre gemi*, i. e. quædam, vel una certa navis, *bir dâne ingiü*, una margarita, *bir pädisâh*, unus, quidam Rex.

Latina *nullus & nemo* non possunt hîc propriâ voce Turcicâ reddi, sed ponunt verbum sequens negativum præposito uno ex præcedentibus *kimesne*, *kime*, *bir kime*, *nesne*, &c. quibus sæpe præponunt *hic*, q. nihil, aut non; duæ enim negationes admittuntur hîc pro una, ut apud Gallos & Polonos. Sic dicunt,

v. g. *bir kimse gelmedymi*, nonne quispiam venit, nemone venit? كسه نسنه يوقدر *byc bir kimesne gelmedy*, nemo planè venit, كلمدي *nesne joktür*, vel *byc bir nesne jok tür*, nihil est. Gall. Il n'y a rien. Pol. Nie maśi nic / niezego nie maśi. *bir nesne bilmez*, *byc bir nesne bilmez*, nihil scit, quod etiam sic efferunt *bir sej bilmez*, *bir zāt bilmez*, nihil planè scit, q. ne hylum quidem; & ad intensionem præponunt اصلا *aslā*, vel قطعاً *ket-ā*, vel utrumque, ut *aslā we ket-ā bir nesne görünmedy*, planè nihil, nihil prorsus vitum est. Sic اصلا بر وجهه اولو *aslā bir weghile olmaz*, nullo modo, nullatenus fieri potest.

Latinum *omnis* redditur per هر *her*, quod etiam significat *quisque*, *ogni*, ut هر بر *her bir*, unusquisque, singuli, ein ieder / ciascheduno, *ogniuno*, هر كشتي *her kishi*, ut هر كسسه *her kimesne*, quisque, q. *omnis* vel quilibet homo, singulæ personæ, & sic semper adjectivè construitur. Si autem in Plurali substantivè dicere vis *omnes*, dices cum vulgo هر پيسي *hepisi*, هر کامي *kamusi*, vel meliùs ex Arabico جملة *gümlesi*; sin adjectivè utaris, dices هر پ *hep*, هر كامو *kamū*, هر دكلى *dükeli*, هر جملة *gümle*, هر جمع *gemir*, aut كل *kullī*.

Si autem præponas هر *her* alicui ex supradictis interrogativis, æqualebit nostro *cunque* postposito, ut هر كيم *her kim*, quisquis, quicumque, هر كنجي *her kanghy*, هر نه اصل *her ne asyl*, هر نه شكل *her ne şekil*, هر نه مقوله *her ne maküle*, & similia, *pro* quicumque, qualiscunque, quilibet, & in neutro, هر نه *her ne*, quicquid, هر نه قدر *her ne kadar*, vel هر نه مقدار *her ne miktār*, هر نه دكلو *her ne den-lü*, quantumvis, quantumcunque. Idque habent peculiaris hæc omnia, quòd plerumque locent verbum sequens in subjunctivo, ut هر كيم گلورسه *her kim gelürse*, quicumque veniat aut venerit, *chiunque verrā*, هر نه يوزدن اولورسه *her ne jüzden olurse*, & pro eo Arabicum *bi ejrī weghin kâne*, quocunque tandem modo fiat, ut ut sit; additurque interdum in tali constructione ك *ki*, ut هر نه كى يازلدی ايسه *her ne ki yazlydy ise*, quicquid scriptum est. Idem autem significant etiam absque هر *her*, ut هر نه اولورسه اولسون *ne olurse olsün*, sit quidquid sit. Perf. هر چه باد باد *herci bād, bād*, vel *herci bādā bād*, Idem

Ad Relativa demum refer, si vis, *idem*, quod Turcæ reddunt aliquando per اول *ol*, vel بو *bu*, præposito همان *hemān*, vel يينه *jine*, *aut*, ut nonnulli dicunt, كنه *gene*, ut sit ينده او *jine o*, همان او *hemān o*, etiam اول همان *ol hemān*, idem; sæpius per بر *bir*, ut بر در *bir dür*, unum & idem est, & عينيله اودر *ejni ile o dür*, همان اودر *hemān o dür*, idem est, ipsissimus est. *Totus*, هر پ *hep*, بتون *bitün*, تمام *temām* & similia, *Alter*, بر دخی *bir dachy*, او بر *o bir*, q. ille alter, غيري *ghajri*, vel بر غيري *bir ghajri*, vulg. *kajry*, pro Arab. غير *ghajrī*, & usit. آخر *ācher*, ديگر *dijer* p. alter, & alius, quod etiam سائر *sājir* dicitur; *Varius*, *varii*, *diversimodus*, &c. quæ Turcicè exprimentur دورلو دورلو *dürlü dürlü*, vulg. *türlü türlü*, vel per pluralia Arabica انواع *enwān*, اصناف *asñāf*, اجناس *egñās*, الوان *elwān*, & hujusmodi. Perf. كونه كونه *gönegüne*, گوناگون *günāgün*, رنگارنگ *rengärenk*, &c. *Talis*, & hujusmodi, vel ejusmodi redduntur per بونك كبي *bunün-gibi*, بونجولين *bunjilein*, انك كبي *anün-gibi*, انجيلين *anğilein*, بو مقوله *bu maküle*, vel اول مقوله *olmaküle*, بوشكل *bu şekl*, بو اصل *bu asyl*, & similia; quod autem dicimus *talis* & *talis*, aut scribimus *NN.* (Græcis *ὁ δεινα*) reddunt per Arabicum فلان *fulān*, vul. *falan*, additque interdum vulgus *fulān sifzān*. Hispanus etiam dicit *fulano*.

¶ *Pronomina Relativa Arabibus dicuntur الموصولات elmevsülātü, q. conjuncta; sunt autem الذي ellezī, qui, التي elletī, quæ. Dual* الذان *ellezāni*, qui duo, *in obl.* الذين *ellezejni*, quorum, quibus, quos duos, التان *elletāni*, quæ duæ, *in obliq.* التين *elletejni*, quarum, quibus, quas duas. *Pl.* الذين *ellezīne*, qui plures, *Fæmin.* اللاتي *elletāni*, اللاتي *elletāti*, اللاتي *ellāti*, اللواتي *ellewāti*, اللاتي *ellāi*, quæ plures. *Relativum hoc non patitur ante se literas serviles præter ف fe, ك kef, ل lam و waw, ac rarissimè usurpatur in casu obliquo, sed defectus hic suppletur per Affixa vocum sequentium. Sic pro الذي بالذي billezī, in quo, dicitur الذي الذي ellezī bibi, & pro الذي من الذي minellezī, à quo الذي الذي ellezī minhu, pro الذي الذي ellezī reejtū, quem vidit الذي الذي ellezī reejtūhu.*

Relativa quoque sunt, sed antecedens includentia من men, is qui, quicumque, le mī, id quod,

id quod, quodcunque, ea quæ, quæcunque, illud *de personis*, hoc *de rebus dicitur*, & utrumque non raro interrogat, من *men*, quis? ما *mā*, quid?

اى *ejjün*, quis, qui, quisquis, quicunque, qualis, qualiscunque, interrogativè & conditionaliter usurpatur, & declinatur regulariter in Singulari juxta primam declinationem, اى *ejjün*, quis, qui, اى *ejjin*, cujus, ايا *ejjen*, quem, quemcunque, &c. *Fæm. sedrarum*, اية *ejjetün*, quæ, اية *ejjetin*, cujus, اية *ejjeten*, quam, qualem, &c. Regit autem alterum Substantivum in Genitivo, ut اى كتاب *ejjü kitābin*, qualis liber? من اى كتاب *min ejjü kitābin*, ex quo vel quali libro? Affigitur etiam ipsi particula ما *mā*, quid, quæ, aliquid, & dicitur ايا *ejjümā*, quisquis, quidquid, quodlibet, ايا *ejjimā*, cujuslibet, cuilibet, quolibet, ايا *ejjemā*, quemlibet, quodlibet, ut & cum من *men*, اين *ejjümen*, quicunque, اين *ejjimen*, cujuscunque, &c. اين *ejjemen*, quemcunque. Admittit præterea interdum Affixâ Dualia & Pluralia, ut in Turcicis قنعي *kanghy*, ut ايا *ejjühümā*, uter eorum, ultra earum, ايا *ejjühüm*, ecquis ipsorum? il quale di loro? ايا *ejjühünne*, quæ ipsarum? la quale di loro?

Cetera facilia & in Lexico reperibilia.

Persica Pronomina relativa ferè omnia redduntur per كى *ki* indeclinabile, dum significat *qui, quæ, quod*; sed est quodammodo declinabile, cum significat tanquam Interrogativum, quis? ut كى آمد *ki āmed*, quis venit? كىست *kist*, pro كى است *ki est*, quis est? كى را دادى *ki rā dādī*, cui dedisti? Casus autem Relativi كى *ki* suppletur eodem modo, quo in Turcicis & Arabicis modo dictum est. Sic آن است که دی او را دیدی *ān est ki di orā didi*, ille est, quem heri vidisti. Omittitur tamen interdum illa Pronominis repetitio, ubi absque hoc intelligi potest, ut این مرد که بینی *in merd ki binī*, hic vir, quem vides.

چه *ci* neutraliter interrogat, ut Turcicum نه *ne*, & quodammodo declinari potest. كى *kūdām* autem respondet Turcico قنعي *kanghy*, quis, qui, qualis, quodnam, quale. انك *anki*, qui, seu ille qui, pro Arabico من *men*, ut Itali & Galli dicunt, quello che, celuy que, licet in eodem sensu dicant interdum chi, qui. In Pl. انك *ānānki*, illi qui, انك *ānci*, id quod, pro Arabico ما *mā*.

His autem præfixo هر *her*, fiunt quasi universalia respondentia nostris in *cunque*, ut هرکى *herki*, & هر انك *her ānki*, quicunque, هر چه *her ci*, & هر آنچه *her ān ci*, quodcunque, quidquid. هر كى *her kūdām*, respondet Turcico هر قنعي *her kanghy*, quicunque, & هر يكى *her ieki*, vel *iegī*, unusquisque, همه *heme*, omnis, totus, &c.

CAPUT TERTIUM

De Pronominibus Possessivis.

Possessiva Pronomina separata apud Turcas sunt بنم *benüm*, meus, سنك *senün-*, tuus, انك *anün-*, suus, aut potius ejus. Pl. بزم *bizüm*, noster, سزك *sizün-*, vester, انلرك *anlarün-*, eorum. Quæ nihil aliud sunt, quàm Genitivi primitivorum personalium, ideoque præponuntur Substantivis, & per Adjectiva reddi possunt *meus, mea, meum*, meiner / meine / meines / mio, mia, mon, ma. Si autem absolute sint ponenda absque Substantivo, tunc solet addi كى *ki*, de quo supra fuit mentio, & dici بنمكى *benümki*, meus, der meine / il mio, le mien. سنكى *senün-ki*, tuus, der deine / il tuo, le tien. انكى *anün-ki*, ejus, suus, der seine / il suo, le sien. بزمكى *bizümki*, noster, der unsere / il nostro, le nostre, سزكى *sizünki*, vester, der eure / il vostro, le vostre. انلركى *anlarün-ki*, eorum, suus, der ihre, il loro, le leur. Et hæc declinantur ut nomina secundæ declinationis, ut بنمكى *benümki*, meus, der meine / بنمكىنك *benümki-nün-*, mei, desß meinen / بنمكىه *benümkije*, meo, dem meinen / بنمكىه *benümkiie*, meum den meinen / بنمكىدن *benümkidēn*, à meo, von dem meinen / بنمكىلر *benümkiler*, mei, die meine / بنمكىلرك *benümkilerün-*, meorum, der meine / &c. Si autem suus referatur ad verbum ejusdem personæ tunc dicitur گندونكى *gendünün-ki*, suus, der seine eigene.

Sunt